

İDMAN PEDAQOGİKASINDA İNKİŞAF

N.R. Əzizova

Azərbaycan İdman Akademiyası

narmin.elyasova@sport.edu.az, orcid.org/0000-0002-0633-8702

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 13 yanvar 2025

Dərc olunub: 19 mart 2025

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya. Şəxsiyyətin mənəvi və intellektual inkişafında idmanın rolu çox böyükdür. Bu məsələnin işlənib hazırlanması və həyata keçirilməsi yolları, üsulları və vasitələri elmin qarşısında həmişə mühüm vəzifə olmuşdur. Bu məqalə müasir öyrənmə nəzəriyyəsini və onun idman məşqçiliyində əvvəlki tətbiqlərini araşdırır. Müasir cəmiyyət ömür boyu öyrənən, problem həll edən, düşünən müstəqil öyrənən, yaradıcı və yenilikçi düşünən peşəkarlar və vətəndaşlar tələb edir. İdman təhsili alan tələbələr gələcəyin məşqçiləri, yəni potensial müəllimlərdir. Ona görə də onlar idman pedaqogikadakı yenilikləri daim nəzarətdə saxlamalı, məşq prosesinin prinsiplərinə yaxşı bələd olmalıdırlar.

Açar sözlər: *pedaqogika, idman pedaqogikası, idman təhsili, texnologiya integrasiyası, təcrübə öyrənmə, bacarıqların inkişafı, tədris strategiyaları, gələcək istiqamətlər.*

“Anlamalısınız ki, qarşınızda olan 20 nəfərin öyrənmə yolu müxtəlifdir. Bəziləri sadəcə sizi eşitməklə bunu edə bilir. Mənim müəyyən bir şeyə inanmağım və onun necə həyata keçəcəyini gözümdən önündə canlandıрмаğım bütün oyunçuların elə düşünəcəyi anlamına gəlmir. Onların hamısının fərqli öyrənmə dərəcələri və həmçinin üstünlükləri var”. Bunu müsahibələrinin birində elit futbol məşqçilərindən biri deyir.

Pedaqogika müəllimlərin həm nəzəri, həm də praktiki olaraq dərs dediyi tədris metodlarının cəmidir. Pedaqogika pedaqoqun tədris inamları ilə formalaşır və onların mədəniyyət və müxtəlif öyrənmə üsullarını dərk etməsini əhatə edir. Pedaqogika, istər təhsilin nəzəriyyəsi, istərsə də praktikasından olsun, tələbələrə öyrətmə üsuluna aiddir. Bu, mədəniyyət və

öyrənmə texnikası arasında əlaqədir. Pedaqogikanın əsas məqsədi şagirdlərin əvvəlki öyrənmələrinə əsaslanaraq şagirdlərin bacarıq və münasibətlərinin inkişafı üzərində işləməkdir. Pedaqogika tələbələrə mövzunu hərtərəfli başa düşməyə imkan verir və onlara öyrəndiklərini sinifdən kənarda gündəlik həyatlarında tətbiq etməyə kömək edir. Təhsil harada, nə vaxt, az və ya çox, sadə və ya mürəkkəb olmasından asılı olmayaraq təbiətin bir hissəsidir [3, s.200]. Bunun harada və nə vaxt baş verməsinin, az və ya çox mürəkkəb olmasının fərqi yoxdur, təhsil həmişə siyasi sənət olub

Pedaqogika bilik və bacarıqların verilməsi aktı, prosesi və ya sənətidir. O, həm də təlim sənəti, təhsil və ya tədris elmi və ya müəllimlik peşəsi kimi müəyyən edilə bilər. Bu, həmçinin müəllimlərin öz fənn sahələrinə dair xüsusi bilik və ya məzmun vermək üçün istifadə etdikləri tədris bacarıqları kimi də istifadə olunur. Bəzi ədəbiyyatlar bu istiqaməti xüsusi-ləşdirərək idman pedaqogikası adı altında müzakirə edir. Çünki məşq prosesində məşqçilər müəllim, idmançılar isə öyrənən tərəf yəni tələbələrdir.

Pedaqogikada tərbiyənin müxtəlif növlərinə rast gəlinir: mənəvi, cinsi, hüquqi, siyasi, ekoloji, bədii, fiziki tərbiyə, əmək tərbiyəsi və s. İnsanların sağlamlığı hələ Hippokrat dövründən aqillərin diqqətini cəlb etmişdir. Qədim Elladanın nəhəng qayalarından birində belə yazılmışdır: “Güclü olmaq istəyirsənsə qaç, sağlam olmaq istəyirsənsə qaç, gözəl olmaq istəyirsənsə qaç” [1, s. 373]. Bütün formalarda fiziki fəaliyyət ciddi pedaqogikanın mövzudur. Fiziki fəaliyyət üçün pedaqogika ilə kim məşğul olur? Yeniyetmələr və böyüklər üçün məşqçilər öz idman növlərinə yönəlmiş pedaqogikalarla məşğul olurlar. Elit idman institutları müəyyən idman növlərində yüksək göstəricilərə nail olmağa diqqət yetirirlər [2, s.30-32].

İdman pedaqogikası bədən tərbiyəsi və

gənclər sahəsində effektiv tədris və məşqçiliyin əsasını təşkil edir. İdman pedaqogikasını idman elmlərinin akademik sahəsinin alt başlığı kimi konseptuallaşdırmaq olar. İdman elmləri bir sıra əlaqəli təhsil proqramlarını əhatə edən çətir termini kimi istifadə olunur, o cümlədən idman(lar) elm(lər)i; idman tədqiqatları, məşqçilik elmi və tədqiqatları, kineziologiya (ABS), insan hərəkəti tədqiqatları (Avstraliya). İdman pedaqogikası bədən tərbiyəsi və gənclər idmanında mürəkkəb təlim prosesini təqdim edən çoxölçülü, çoxqatlı termindir. İdman pedaqogikasının tərifləri mübahisəlidir, lakin onun sağlamlıq və şəxsi/sosial inkişafda pedaqogika ilə aydın əlaqələri var [5, s.13-14].

Uşaqlar və gənclər müxtəlif öyrənənlərdir. İdman pedaqogikasının əsasını kompleks öyrənmə nəzəriyyələri üzrə təcrübə və müxtəlifliyi və onun gənc şagirdlərin öyrənmə biləcəyi üsullara çoxsaylı təsirlərini dərinlən dərk etmək dayanır. Effektiv (peşəkar) müəllimlər və məşqçilər idmanın gücündən istifadə edə bilən ömürlük öyrənənlərdir. Daha əvvəl qeyd edildiyi kimi, uşaqlar və gənclərin fərdi ehtiyaclarını qəbul edən idman təcrübələri almaq hüququ var və müəllimlər və məşqçilər mümkün olan yerdə bu ehtiyacları ödəmək üçün məsuliyyət daşıyırlar. İdman pedaqogikasının üç ölçülü konsepsiyası haqqında bilik və anlayışın əldə edilməsi çoxlu sayda uşaq və gənclərin idmanda və idman vasitəsilə effektiv öyrənmə təcrübələri əldə etmək hüquqlarının inkar edilməməsini təmin etmək yolunda ilk addımdır [4, s.14]. İdman pedaqogikası mütəxəssisləri fiziki fəaliyyətin tədrisində istifadə olunan pedaqoji prosesləri öyrənirlər. Məktəblərdə, idman klublarında, sağlamlıq klublarında və rəqs studiyalarında müəllimlər, məşqçilər və təlimatçılar fiziki fəaliyyətləri yerinə yetirməkdə onlara köməklik göstərilir. Öyrənmə pedaqogikanın əsasını təşkil edir və bədən tərbiyəsi müəllimləri, eləcə də idman məşqçiləri əslində pedaqoqlardır.

İdman pedaqogikası təhsillə idmanın birləşməsidir. Ən geniş kontekstdə idman pedaqogikası bütün yaş qrupları üçün bədən tərbiyəsi, bədən tərbiyəsi, sağlamlıq və idmanı əhatə edir. O, sübuta əsaslanan və praktikaya yönəldilmiş, effektiv tədris və kouçluğun təməli üzərində qurulmuş və iştirakçıların öyrənməsi-

ni təşviq etmək məqsədi daşıyır. İdman Pedaqogikası üç ölçüsü əhatə edir: 1) məzmununda bilik, 2) öyrənənlər və öyrənmə, 3) müəllimlər/tədris və məşqçilər/məşqçilik [5].

İdman pedaqogikasının əsas tədqiqat sahələri bunlardır:

Əsas tədqiqat mövzularına aşağıdakılar daxildir:

1. İdmanın Mədəniyyətlərarası Müqayisələri
2. İdmanda müxtəliflik, inklüzivlik və istisnalar
3. İdman vasitəsilə gənclərin məşğulluğu
4. Sağlamlıq və bədən pedaqogikaları
5. Sağlamlıq/əlillik
6. İdmanda uşağın hüquqları və gənclərin səsi
7. İdmanda və idman vasitəsilə yenilik
8. Müəllimlər və məşqçilər üçün peşəkar inkişaf

Yerli ədəbiyyatda idman pedaqogikasına belə tərif verilir: "İdman pedaqogikası ümumi və xalq pedaqogikasının əsasında formalaşan, elmi pedaqogikadan differensiya edilmiş müstəqil bir sahəsidir". İdman pedaqogikasının məqsədi Azərbaycanın müstəqilliyini və dövlətçiliyini qorumağa qabil olan sağlam nəslin yetişdirilməsinə yönəldilmiş pedaqoji prosesdə problem məsələlərin elmi araşdırmalar yolu ilə, empirik və əməli vərdislərdən istifadə edərək demokratik cəmiyyətin fəal qurucularını tərbiyə etməkdir [4, s.11-12].

İdman təhsilində təcrübə öyrənmə simulyasiyalar, rol oyunları, nümunə araşdırmaları və real dünya təcrübələri kimi müxtəlif fəaliyyətlər vasitəsilə baş verir. Şagirdlər idman idarəciliyi ilə əlaqəli praktiki tapşırıqlarda, qərar qəbul etmə proseslərində və problemlərin həlli ssenarilərində fəal iştirak edirlər. İdman idarəciliyində praktiki bacarıq və biliklərin inkişaf etdirilməsində təcrübə öyrənmənin faydaları əhəmiyyətlidir. O, öyrənənlərə nəzəriyyə ilə təcrübə arasındakı boşluğu aradan qaldırmağa, idmanın idarə edilməsi prinsipləri və onların real həyat vəziyyətlərində tətbiqi haqqında daha dərinlən anlayışı inkişaf etdirməyə imkan verir. Təcrübəli öyrənmə vasitəsilə öyrənənlər idman sənayesində uğur qazanmaq üçün vacib olan ünsiyyət, komanda işi, liderlik

və qərar qəbuletmə kimi ötürülə bilən bacarıqlara yiyələnirlər.

Təcrübəli öyrənmə həm də tənqidi düşünmə və problem həll etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Şagirdlər mürəkkəb və orijinal problemlərə məruz qalır, onlardan təhlil etməyi, qiymətləndirməyi və innovativ həllər hazırlamağı tələb edir. Bu, dinamik və daim dəyişən idman idarəçiliyi sahəsində yüksək qiymətləndirilən uyğunlaşma, möhkəmlik və yaradıcılıq xüsusiyyətlərini inkişaf etdirir.

Bütün sadalanan xüsusiyyətləri nəzərə alsaq, onu deyə bilərik ki, idman pedaqogikası idman sektorunun əksər iştirakçıları: idmançılar, elit idmançılar və məşqçilər üçün faydalı mənbədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Həsənov A., Ağayev Ə. *Pedaqogika*. 2007, 496 s.
2. Həmidov H.A. *İdman pedaqogikası*. 2002. 101 s.
3. Antonia Darder, Peter Mayo *International Critical Pedagogy Reader*. 2015, 340 s.
4. Richard Tinning *Pedagogy and Human Movement: Theory, Practice, Research*. 2009, 268 s.
5. Kathleen Armour *Sport Pedagogy: An introduction for Teaching and Coaching*. 2011, 368 s.
6. <https://www.ul.ie/ehs/pess/research/sport-pedagogy>

РАЗВИТИЕ В СПОРТИВНОЙ ПЕДАГОГИКИ

Н.Р. Азизова

Академия Спорта Азербайджана

narmin.elyasova@sport.edu.az, orcid.org/0000-0002-0633-8702

Аннотация. Роль спорта в духовном и интеллектуальном развитии личности очень велика. Пути, методы и средства разработки и внедрения этого вопроса всегда были важной задачей для науки. В данной статье рассматривается современная теория обучения и ее предыдущее применение в спортивном коучинге. Современному обществу требуются профессионалы и граждане, которые являются учащимися на протяжении всей жизни, решателями проблем, рефлексивными независимыми учениками и творческими и инновационными мыслителями.

Студенты, изучающие спорт, являются тренерами будущего, то есть потенциальными педагогами. Поэтому они должны постоянно следить за инновациями в спортивной педагогике и быть хорошо знакомыми с принципами тренировочного процесса.

Ключевые слова: педагогика, спортивная педагогика, спортивное образование, интеграция технологий, обучение на основе опыта, развитие навыков, стратегии преподавания, будущие направления.

DEVELOPMENT IN SPORT PEDAGOGY

N.R. Azizova

Azerbaijan Sports Academy

narmin.elyasova@sport.edu.az, orcid.org/0000-0002-0633-8702

Annotation. The role of sport in the spiritual and intellectual development of the individual is remarkable. The ways, methods and

means of developing and implementing this issue have always been an important task for science. This paper examines contemporary

learning theory and its previous application in the sportcoaching. Contemporary societies require professionals and citizens who are lifelong learners, problem solvers, reflective independent learners, and creative and innovative thinkers. Students studying sports are the coaches of the future, that is, potential educators. Therefore, they must constantly monitor inno-

vations in sports pedagogy and be closely familiar with the principles of the training process.

Keywords: *pedagogy, sport pedagogy, sport education, technology integration, experiential learning, skill development, teaching strategies, future directions.*